

Llengua d'ús principal de les xarxes socials dels infants bilingües inicials: anàlisi dels factors intervinents

*Primary language of use in social networks
among initially bilingual children: a study of intervening factors*

Maria Dolors ARENY I CIRILO

Societat Catalana de Sociolingüística. Institut d'Estudis Catalans

Data de recepció: 23 de maig de 2012

Data d'acceptació: 14 de juliol de 2012

RESUM

En aquest article es comuniquen els resultats d'un estudi sobre les xarxes socials establertes en un entorn escolar de primària, fent una atenció especial a les xarxes personals dels infants bilingües inicials. La recerca parteix d'una anàlisi minuciosa dels factors sociolingüístics que intervenen en el comportament lingüístic d'aquest grup d'alumnes.

PARAULES CLAU: llengües en contacte, xarxes socials, bilingües inicials, llengua inicial, llengua d'identificació, etapa de socialització primària, usos lingüístics declarats.

ABSTRACT

This article shows the results of a study on the social networks that form in a primary school environment. Particular emphasis is placed on the personal networks of children who are initially bilingual. This research is based on a detailed analysis of the sociolinguistic factors involved in the linguistic behaviour of this group of students.

KEY WORDS: languages in contact, social networks, initially bilingual, first language, language of identity, stage of primary socialization, reported language use.

1. CONTEXTUALITZACIÓ

Durant dos cursos escolars, en el marc del programa de doctorat de la Universitat de Barcelona, vaig dur a terme unes recerques microetnogràfiques en dues aules paral·leles d'una mateixa escola que aplica el Programa d'Immersió Lingüística (PIL).¹ Es tracta d'una escola de Barcelona ubicada al barri del Guinard.

1. La intervenció es va dur a terme al llarg de dos cursos escolars, i amb els mateixos grups d'alumnes, mentre cursaven 4t i 5è de primària (Areny, 2005 i 2006).

dó, un barri amb una condició lingüística ambiental (CLA)² elevada, pel que fa al co-neixement i l'ús del català parlat.

Ambdues recerques tenien un interès comú: fer un apropament al procés d'aprenentatge lingüístic que segueixen els infants que viuen en una societat de llengües en contacte, a través de l'anàlisi dels seus textos escrits, per tal de distingir indicadors de caràcter sociolingüístic que ens ajudin a comprendre de quina manera l'entorn social condiciona el procés d'adquisició del llenguatge i, en definitiva, com influeix aquest aprenentatge en l'adopció d'un comportament lingüístic determinat.

La primera recerca posava l'èmfasi a estudiar la interacció que es produeix entre els factors sociolingüístics existents en una comunitat lletrada de llengües en contacte i el procés d'adquisició del llenguatge dels infants que es troben en *l'etapa del desenvolupament tardà del llenguatge* (Tolchinsky, 2004). Es partia del supòsit que aquest procés tendiria a diferenciar-se del que es desenvolupa en una comunitat lletrada monolingüe, ja que els patrons de comportament lingüístic són diferents.

La segona recerca proposava una anàlisi de les interferències lingüístiques del castellà en textos escrits en català, elaborats per nens i nenes de 10-11 anys, fent una atenció especial als bilingües inicials. Aquesta anàlisi es va formular des de la perspectiva de la *lingüística de contacte* (Argenté i Payrató, 1990).

Òbviament, la problemàtica plantejada en ambdues recerques requeria conèixer la realitat sociolingüística dels alumnes, per tal de poder analitzar les possibles interaccions entre la llengua inicial (L1) dels alumnes i la llengua d'escolarització. Per aquesta raó, al llarg d'aquells dos cursos escolars, es va dur a terme una anàlisi sociolingüística acurada dels dos grups d'alumnes implicats que va servir per interpretar els resultats obtinguts de manera significativa.

Val a dir que els resultats d'aquelles recerques no van aportar dades rellevants per donar una resposta als interrogants concrets que ens havíem plantejat, no pas més enllà d'un exercici d'anàlisi minuciosa que pot ajudar a entendre una mica més la problemàtica estudiada. En canvi, l'estudi sociolingüístic realitzat aleshores ens aporta una informació detallada que m'ha semblat interessant comunicar en aquest article. Poques vegades se'ns ofereix l'oportunitat de fer un estudi sociolingüístic qualitatiu, llarg en el temps, per poder conèixer —i comprendre— la realitat. Conèixer quins són els factors socioculturals i sociolingüístics que incideixen en la construcció dels patrons de comportament lingüístic i, al capdavall, en l'aprenentatge i l'ús del català, ens podria ajudar a trobar noves vies per ensenyar llengua en una situació de contacte de llengües.

Per poder analitzar les possibles interaccions entre la llengua inicial (L1) dels alumnes i la llengua d'escolarització, calia estudiar prèviament la situació sociolingüística familiar dels grups investigats i esbrinar les representacions individuals que tenia cadascú sobre el usos lingüístics interpersonals establerts a la seva llar. Per aquest motiu, el primer curs ens vàrem centrar en dos objectius:

2. En aquest article farem referència als criteris de valoració de centres descrits per Vila i Vial (2003): condició lingüística ambiental (CLA), condició lingüística de la docència (CLD) i condició lingüística del centre (CLC), d'acord amb la realitat sociolingüística de l'alumnat.

- Conèixer la situació sociolingüística familiar dels grups investigats.
- Facilitar una presa de consciència, per part dels infants, de la seva realitat sociolingüística.

El segon curs, l'estudi sociolingüístic es va orientar en assolir els objectius següents:

- Conèixer els usos lingüístics interpersonals establerts a la llar dels infants bilingües inicials.
- Esbrinar els usos lingüístics que regeixen la interacció entre iguals dels grups implicats, especialment en les xarxes personals dels bilingües inicials.
- Conèixer la llengua d'identificació dels infants bilingües inicials i les raons que guien aquesta tria.
- Analitzar els efectes de les xarxes personals entre iguals en el comportament lingüístic d'aquests infants.
- Analitzar la relació existent entre la llengua d'identificació i els usos lingüístics establerts.

1.1. *Modalitat d'investigació i instruments d'anàlisi utilitzats*

Tenint en compte que l'estudi sociolingüístic es va realitzar dins el context d'unes recerques microetnogràfiques, farem una breu reflexió sobre les característiques d'aquest model d'investigació, per tal de donar coherència a l'acció investigadora que s'ha dut a terme.

Un dels trets característics d'una recerca etnogràfica és el fet que hi ha una implicació intensa de l'investigador, el qual utilitza diverses estratègies per recollir la informació i, d'acord amb el caràcter fenomenològic de la recerca, actua com a observador participant, immers en el context. Aquesta perspectiva èmica li permetrà establir triangulacions, que augmenten la credibilitat dels resultats de la investigació (Rincón, 1997). En el nostre cas, direm que es tractava d'una *microetnografia* educativa realitzada *des de dins de l'aula* (Contreras, 1996b), conjuntament amb les persones que formen part del context escolar, amb l'objectiu de comprendre els fenòmens que tenen lloc a l'aula des del punt de vista de les persones implicades.

Per fer l'estudi sociolingüístic, doncs, es va utilitzar una metodologia qualitativa centrada a analitzar els significats socials dels comportaments. Ens proposàvem recollir la informació de mans dels mateixos alumnes i per això es va plantejar com una acció educativa, encaminada a promoure la reflexió sobre els usos lingüístics interpersonals i es va orientar la generació/recollida d'informació amb l'aplicació d'instruments d'anàlisi adequats al context i a l'edat dels subjectes. Així doncs, els qüestionaris i les enquestes es van dissenyar com un material didàctic interactiu, amb la intenció de conèixer les representacions que tenien els infants sobre el seu comportament lingüístic, o la seva llengua d'identificació.³

3. A l'annex s'adjunten els models dels instruments d'anàlisi aplicats en aquest estudi.

Aquesta mena d'informació exigeix una implicació personal, i això fa que es converteixi en un element clau per generar un procés de reflexió col·lectiva i promoure canvis en els comportaments dels alumnes, ara o més endavant. Alhora, la investigadora va adoptar el paper d'observadora participant i agent facilitador, per tal de promoure l'establiment de vincles afectius i el creixement d'una relació d'empatia amb els nois i noies dels grups implicats, cosa que permetria recrear un escenari natural al llarg del procés de la recerca.

D'acord amb la finalitat de les observacions es van utilitzar diferents tècniques de recollida i generació de dades: notes de camp, qüestionaris, enquestes d'opinió, entrevistes individuals, i també sessions de debat en gran grup, posant un interès especial a conèixer la perspectiva dels mateixos alumnes. Val a dir que, en tots els casos, la informació recollida va ser contrastada amb l'opinió de les mestres i a través de l'observació participant realitzada per la mateixa investigadora. A partir d'ara, anirem presentant i detallant els instruments d'anàlisi utilitzats en cada cas.

2. ESTUDI SOCIOLINGÜÍSTIC DE LA LLENGUA FAMILIAR DELS ALUMNES

Partíem del supòsit teòric que una investigació naturalista pretén construir nous significats de la realitat que es vol transformar, durant el mateix procés de la investigació. En la nostra recerca, aquest aspecte esdevé essencial, ja que els nois i noies de la nostra mostra es troben en una etapa primària del seu procés de socialització. Precisament, és en aquestes primeres etapes quan els infants entren en contacte amb les creences de nous grups socials (escola, grups d'esplai, familiars d'amics, etc.) i, de mica en mica, ja sigui de manera conscient o inconscient, faran seves aquestes maneres d'entendre el món i adoptaran els comportaments lingüístics establerts. Aquest és l'inici d'un procés d'aculturació que durarà tota la vida.

Amb aquest convenciment, el primer curs es va iniciar el contacte amb els alumnes en una sessió de gran grup, organitzada conjuntament amb la tutora de l'aula, amb el propòsit de motivar els alumnes a col·laborar com a investigadors i fer-los sentir coresponsables dels resultats. En aquesta sessió es va presentar el tema de la recerca i es va promoure una conversa col·lectiva per aclarir possibles dubtes interpretatius. A continuació, es van presentar unes petites enquestes d'opinió,⁴ plantejades a manera d'entrevista estructurada, amb l'objectiu de promoure un procés de reflexió sobre el propi comportament lingüístic familiar i facilitar, alhora, una presa de consciència de la seva realitat sociolingüística. Es van donar les indicacions oportunes per respondre l'enquesta i, per acabar, es va demanar als alumnes que fessin un dibuix de la família al revers del full, amb l'objectiu de facilitar la interpretació de les respostes *a posteriori*.

4. Vegeu a l'annex el model de l'enquesta sociolingüística «Parlem-ne!».

2.1. Valoració de la realitat sociolingüística del context escolar

A partir de l'observació participant que es va dur a terme durant el decurs de les activitats realitzades dins el context escolar, contrastada amb altres situacions escolars observades al llarg de l'experiència professional d'aquesta investigadora,⁵ estem en condicions d'emetre una avaluació positiva de la llengua vehicular del centre, o la condició lingüística de la docència (CLD) dins aquest àmbit escolar concret, tal com detallem a continuació:

Usos lingüístics observats en el context escolar	El català va ser la llengua d'ús exclusiu en les relacions establertes per aquesta investigadora, amb la direcció del centre, la cap d'estudis, les tutores dels grups investigats i el professorat en general.
	El català és la llengua d'ús predominant (o exclusiu) en les retolacions i els panells informatius visibles al vestíbul, passadissos, secretaria, sala de professors, etc.
	El català és la llengua d'ús predominant entre el professorat del centre, pel que fa als usos informals observats al vestíbul, passadissos, sala de professors, secretaria...
	El personal no docent amb el qual es va poder contactar feia un ús preferent del català: conserge/telefonista, alguna monitora de menjador...
Usos lingüístics observats en el context aula	El català va ser la llengua d'ús exclusiu en les relacions establertes per aquesta investigadora, amb els alumnes, amb les tutores i amb el professorat present a les aules.
	El català és la llengua d'ús exclusiu en les retolacions de tipus organitzatiu i els panells informatius relacionats amb la docència, visibles a l'aula o als passadissos.
	El català és la llengua d'ús exclusiu en les relacions que s'estableixen entre les tutores i els alumnes. Aquestes situacions d'ús es van poder observar de manera regular, dins de l'aula i fora de l'aula, tant pel que fa a les situacions formals d'aprenentatge, com a les situacions relacionades amb els usos informals.
	Les mestres parlaven sempre en català amb <i>tots i cadascun</i> dels alumnes, fins i tot amb els que s'havien incorporat tardanament al sistema educatiu català.
	El català és també la llengua d'ús predominant per part dels alumnes, en les situacions formals d'aprenentatge, dins de l'aula. Tots els alumnes, inclosos els nous, s'adreçaven en català a les mestres i usaven el català de manera preferent per parlar en gran grup.
	Pel que fa a la llengua d'ús interpersonal, en situacions informals, els alumnes feien ús del català i del castellà, encara que no s'han fet observacions sistemàtiques que permetin treure conclusions sobre la tria lingüística feta pels alumnes per parlar amb els seus companys.

2.2. Resultats de l'estudi sociolingüístic

Un cop revisades totes les dades obtingudes a partir de les respostes dels qüestionaris, degudament triangulades amb la informació aportada per les mestres i amb algu-

5. Vegeu Areny, 1999 i 2003.

nes dades captades a través de l'observació participant a l'aula —referent a la llengua d'ús d'alguns alumnes determinats— es va detectar que algunes respostes eren incompletes o, suposadament, presentaven incoherències. Aleshores es van organitzar unes entrevistes individuals semidirigides per tal de fer un intercanvi d'impressions i així poder contrastar i confirmar aquelles respostes o, si esqueia, poder aclarir i reconduir possibles malentesos o biaixos interpretatius, fruit de l'edat i de les diverses realitats sociolingüístiques dels alumnes.⁶

Precisament el dibuix de la família va ser molt útil per completar algunes dades i concretar determinats factors, com ara si es tractava d'una família nuclear o extensa, quins familiars convivia realment a la llar, l'edat dels germans i les germanes, etc. Aquestes entrevistes ens van permetre conèixer de prop la realitat sociolingüística familiar dels alumnes per mirar d'entendre les representacions que tenia cadascú de la *frequència d'ús del català* (o de la seva llengua d'ús familiar), per tal de facilitar l'establiment d'una categorització ordenada de les respostes.

Resultats globals de l'estudi sociolingüístic familiar dels grups classe

Grups	Llengua inicial (L1) dels alumnes				
	Català	Castellà	Bilingües familiars (pare o mare catalanoparlant)		Altres llengües
			Català/castellà	Català / altres llengües	
A	6 (25%)	13 (54%)	4 (15,4%)	1 (català/rus)	
B	6 (25%)	8 (33,3%)	8 (33,3%)	—	1 (hongarès) 1 (anglès)
Total	12 (25%)	22 (43,7%)	12 (25%)	1	2

A partir de les dades sociolingüístiques recollides en aquests grups d'alumnes, ens adonem, en primer lloc, que la condició lingüística del centre (CLC) és d'un 50 % aproximat d'alumnes catalanoparlants, inclosos els bilingües familiars.

Una dada important a destacar dels resultats obtinguts és la presència d'un grup de 12 alumnes que es declaren bilingües inicials (català/castellà), que representen un 25 % del total de 48 alumnes. En comparar aquesta dada amb els resultats de l'EULC03,⁷ on només un 2,8 % dels enquestats es declara bilingüe inicial, ens vam adonar que el pes d'aquest grup lingüístic en la nostra mostra era rellevant, i això ens va fer pensar que aquest context escolar podia ser un banc de proves privilegiat per indagar sobre

6. Recordo, per exemple, el cas d'un infant que vivia immers en un entorn castellanoparlant i afirmava que la seva mare «sovint» li parlava en català. A l'entrevista vam aclarir que l'única cosa que li deia la mare en català era: «Pedro, avui et toca parar la taula», frase que possiblement li havia dictat la mestra del nen, i que s'havia convertit en una rutina divertida. Per aquest nen l'ús d'aquesta frase diària era interpretat com un ús sovintejat del català, en comptes de catalogar-ho com un ús esporàdic i fins i tot anecdòtic.

7. Torres (coord.) *et al.*, 2005.

els comportaments lingüístics d'aquests infants, fet que va condicionar l'estudi socio-lingüístic de la segona recerca.

Comparació de les dades amb els resultats de l'EULC03

<i>Llengua inicial (L1)</i>				
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Bilingües familiars català/castellà</i>	<i>Altres situacions</i>
<i>Escola</i>	25 %	43,7 %	25 %	12,5 %
<i>EULC</i>	40,4 %	53,5 %	2,8 %	3,3 %

3. INTERACCIÓ ENTRE LLENGUA INICIAL, LLENGUA FAMILIAR I LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ: MARC DE REFERÈNCIA PER A L'ANÀLISI

L'estreta relació que hi ha entre llengua inicial, llengua familiar i llengua d'identificació es fa visible en l'últim estudi estadístic sobre els usos lingüístics a Catalunya (EULC03), on diversos investigadors analitzen la realitat sociolingüística catalana a partir d'una mostra representativa de la població catalana més gran de 15 anys.

En el nostre estudi, hem volgut utilitzar aquelles dades i —més concretament— les reflexions que se'n desprenen, amb l'objectiu d'establir un marc de referència que ens serveixi de base per comprendre i interpretar significativament la informació qualitativa obtinguda, referent al comportament lingüístic dels petits bilingües de la nostra mostra, per tal de poder dissenyar una intervenció eficaç en un futur. Som conscients que estem comparant universos de població diferents: d'una banda, una mostra representativa de població i, de l'altra, un petit grup d'alumnes d'una escola concreta.

Tal com ja hem dit més amunt, ens interessa comprendre sobretot la relació existent entre llengua inicial, llengua familiar i llengua d'identificació, perquè són conceptes que sovint es confonen o s'obvien per manca de coneixement sociolingüístic. A continuació exposem alguns dels arguments que han guiat les reflexions d'aquest estudi.

A fi d'avaluar la relació entre llengua inicial i llengua d'identificació, Albert Fabà (2005) construeix una variable que indica quins enquestats s'identifiquen amb la seva llengua inicial i quines d'aquestes persones trien opcions diferents. Als primers, Fabà els anomena *homolingües* i als segons els anomena *mutants*. En una primera anàlisi de les dades, observem que un 40,4 % dels enquestats són *homolingües catalans*, un 43,8 % són *homolingües castellans* i un 1 % són *homolingües bilingües*. Es constata, doncs, que la majoria de la població (82,2 %) és *homolingüe*, és a dir, la major part de les persones enquestades consideren que *la seva llengua* és la primera llengua que van aprendre de petits. Si més no, això és el que afirmen majoritàriament els qui tenen com a llengua inicial el català o el castellà.

En canvi, si ens fixem en els enquestats de 15 anys i més, nats a Catalunya, que declaren haver rebut ambdues llengües dels seus pares des de petits (11,4 %), considerats aquí

bilingües inicials,⁸ observem que la categoria majoritària ja no és la dels *homolingües*, com caldria esperar (formada només pel 32,9 % dels casos), sinó la dels *mutants*: un 60,5 % favorables al català i un 6,6 % favorables al castellà (Fabà, 2005: 70, gràfic 3.8).

D'altra banda, Joaquim Torres (2005: 83-84) ressalta la forta associació que hi ha entre la llengua d'identificació i la llengua d'ús familiar i fa notar que hi ha una influència mútua entre ambdues variables, és a dir, la llengua que hom utilitza a la llar és aquella que considera com «la seva llengua» i, lògicament, l'àmbit familiar exerceix també una influència inversa. Així, si es compara la llengua d'ús familiar dels enquestats amb la seva llengua d'identificació, es pot observar que en la majoria dels casos hi ha una coincidència entre ambdues variables, especialment pel que fa als grups lingüístics majoritaris. Efectivament, veiem com un 87,2 % de les persones que parlen català a la llar actual es declaren *catalanòfons*,⁹ i un 86,8 % dels que fan servir el castellà a casa es consideren *castellanòfons*.

Però en el cas dels que declaren usar el català i el castellà a la seva llar actual, observem que un 23 % trien el català com a llengua d'identificació, un 41 % s'identifiquen amb el castellà i només un 34,5 % d'aquestes persones es declaren *bilingües identitaris*. Així, doncs, en aquest últim cas, no notem que la influència mútua entre ús i identificació sigui tan clara com en els casos dels individus que usen una única llengua a casa seva.¹⁰

També és lògic, atès que la llengua a la llar actual pot condicionar la determinació de la llengua d'identificació. Sobretot si l'individu encara viu a la seva llar inicial. Fins i tot en el cas de no trobar-s'hi aquesta influència pot tanmateix existir, ja que les relacions familiars teixeixen profunds lligams emocionals que poden condicionar la intensitat del nexa psicològic amb una o altra llengua durant tota la vida. (Torres, 2005: 84)

Les reflexions anteriors posen en evidència l'especificitat d'aquest sector de població, cosa que ens empeny a focalitzar la recerca en l'estudi de la realitat sociolingüística dels infants bilingües inicials de la nostra mostra, per tal de poder conèixer amb més profunditat la naturalesa dels factors que intervenen en la construcció dels patrons de comportament lingüístic d'aquest grup.

8. Fabà considera *bilingües inicials* les persones nascudes a Catalunya, fills/filles de parelles lingüísticament mixtes, amb només un dels membres nascut a Catalunya.

9. Fem servir la terminologia proposada per Fabà (2005): *catalanòfons*, *castellanòfons* i *bilingües identitaris*, per als grups de persones que s'identifiquen amb el català, el castellà o ambdues llengües alhora, respectivament, sigui quina sigui la seva llengua inicial. Així, el grup dels *catalanòfons* està format pels que es declaren *homolingües catalans*, més els castellanoparlants inicials i bilingües inicials que afirmen que el català és la seva llengua d'identificació, als quals anomenem *mutants favorables al català*. I amb els mateixos criteris es conformen els altres dos grups: *castellanòfons* i *bilingües identitaris*.

10. Vegeu el gràfic 4.2 a Torres, 2005: 85.

3.1. *El cas dels infants bilingües inicials*

Alguns petits infants aprenen dues llengües des del principi; es pot dir que tenen dues llengües maternes. Aquests petits bilingües s'enfronten amb molts problemes de tipus especial. S'ha plantejat la qüestió, per exemple, de l'edat a la qual els infants s'adonen que estan aprenent dues llengües. (Weinreich, 1953: 177)

És evident que els significats construïts dins l'entorn familiar dels infants que es troben en una etapa de socialització primària tenen un paper important en l'adopció dels comportaments lingüístics dins de l'escola. Així, l'estatus atorgat a la llengua catalana per cada individu no serà el mateix si es tracta d'infants de llengua inicial catalana o de llengua inicial castellana, ni tampoc si són infants que van aprendre a parlar per primera vegada en una llengua estrangera.

Tal com fa notar Torres, és lògic que els individus estableixin un lligam afectiu amb la llengua utilitzada en les seves relacions familiars. Sens dubte, les representacions dels infants sobre l'aprenentatge i l'ús del català estaran relacionades amb els lligams afectius vers la primera llengua que van aprendre a parlar de petits, sobretot si encara la utilitzen a la llar.

En conseqüència, podem inferir que els individus que van aprendre a parlar dues llengües simultàniament des de la infantesa amb els progenitors tenen dues llengües inicials amb les quals han teixit els mateixos vincles afectius i, alhora, ambdues llengües poden convertir-se en elements constitutius de la identitat pròpia.

Per aquest motiu, ens interessa conèixer fins a quin punt els infants bilingües de la nostra mostra, infants de 10-11 anys, són conscients que tenen dues llengües familiars i quins vincles afectius han establert amb cadascuna d'aquestes llengües. Així mateix, seria interessant saber com influeix la percepció d'aquesta realitat en el comportament lingüístic adoptat per relacionar-se amb les persones del seu entorn escolar i social.

4. INDAGACIÓ SOBRE ELS USOS LINGÜÍSTICS A LA LLAR DELS BILINGÜES

A partir de les reflexions anteriors, es va decidir orientar una segona recerca, centrada a analitzar els factors sociolingüístics que conformen l'entorn ecològic dels infants bilingües, per provar de descobrir la seva interacció amb el procés d'aprenentatge i ús del català. Val a dir que en aquesta recerca només es van prendre en consideració els infants que tenien un progenitor catalanoparlant i l'altre castellanoparlant, entenent com a tal aquell que parla habitualment en aquesta llengua amb els seus fills/filles, als quals passarem a considerar, per tant, *bilingües inicials* en català/castellà.

Aquesta indagació pretenia determinar la realitat sociolingüística del grup d'alumnes bilingües inicials (dotze en total) amb el màxim de rigor. Partíem de les dades sobre els usos lingüístics familiars declarats en la recerca anterior i volíem conèixer amb més profunditat els usos lingüístics familiars d'aquest petit grup, per tal de poder

entendre les seves representacions sobre la llengua i la seva percepció sobre els hàbits lingüístics instaurats en el seu entorn familiar.

En primer lloc, es van considerar les dades sobre el comportament lingüístic amb els germans i germanes i, en segon lloc, es va elaborar i aplicar un nou qüestionari (Q1)¹¹ per ampliar la informació referent a les dades personals i familiars. Interessava conèixer la història escolar d'aquests infants i la seva llengua d'identificació, així com el lloc de procedència del progenitor castellanoparlant. Aquest qüestionari es va aplicar en el transcurs d'unes entrevistes individuals semiestructurades. A mesura que els alumnes anaven responnent les preguntes, s'anaven fent comentaris i aclariments oportuns per tal de corregir els possibles biaixos interpretatius. Les preguntes que requerien més falques per afavorir la comprensió són les següents:¹²

— Quina és la teva llengua?

— Quina és la primera llengua que vas aprendre a parlar de petit/a?

La primera pregunta pretenia indagar sobre la llengua —o les llengües— amb les quals s'identifica l'infant, i saber si es corresponia o no amb la llengua inicial d'un dels seus progenitors, o amb les de tots dos, i la segona, aclarir quina era la L1 de l'entrevistat.

Hem de dir que la major part dels alumnes van respondre aquestes preguntes sense plantejar cap mena de dubte. Tot i així, en finalitzar el qüestionari se'ls formulaven les preguntes per segona vegada i la major part d'ells confirmaven la seva resposta amb seguretat, de vegades reforçant les seves paraules amb un gest expressiu d'afirmació.

En alguns casos, però, va ser necessari aclarir aquests conceptes perquè els confonien amb les llengües d'ús familiar. Vam haver d'aclarir la diferència que hi ha entre la llengua que hom parla habitualment, les llengües que sap parlar, i la llengua (o llengües) que una persona aprèn a parlar en primer lloc, i vam apuntar que una altra cosa és la llengua que hom considera com «la seva». Per acabar de concretar aquest últim concepte, més d'un alumne va preguntar espontàniament: «Vol dir la llengua que més t'estimes?».

Amb aquest protocol es pretenia que els conceptes quedessin clars per a tothom, en benefici d'obtenir una informació rigorosa i significativa, però no podem descartar la interacció amb els factors cognitius relacionats amb les representacions mentals d'aquests infants, sobretot si tenim en compte les seves edats.

Respecte a la història escolar d'aquests infants, volem destacar que tots havien nascut a Barcelona i estaven escolaritzats a l'escola actual des de l'educació infantil. Només una nena es va incorporar al primer nivell de primària, tot i que igualment havia estat escolaritzada en català des de P3 en una altra escola del mateix barri.

11. Vegeu a l'annex el model del qüestionari Q1.

12. Ambdues preguntes s'han extret del qüestionari utilitzat per a l'estudi estadístic sobre els usos lingüístics a Catalunya de 2003 (Torres *et al.*, 2005: annex 2).

4.1. *Algunes conclusions sobre els usos lingüístics a la llar*

La informació recollida a través de les entrevistes va permetre establir una sèrie d'interrelacions entre els factors estudiats:

4.1.1. **Llengua inicial i llengua d'identificació**

Destaquem que dels dotze alumnes enquestats n'hi ha nou que diuen haver après a parlar català i castellà simultàniament, dels quals sis s'identifiquen amb el català, dos s'identifiquen amb les dues llengües i només en un cas es manifesta la identificació exclusiva amb el castellà. Els tres alumnes restants perceben que el català va ser la primera llengua que van aprendre a parlar, encara que aquests casos no són versemblants,¹³ ja que aquesta percepció no concorda amb els usos lingüístics familiars declarats pels mateixos alumnes.

Així, la Natàlia afirma que abans alternava l'ús d'ambdues llengües amb la mare, però ara sempre hi parla en castellà;¹⁴ la Carme diu que amb la seva mare adopta un ús preferent del català i amb la resta de la família ha adoptat un ús exclusiu d'aquesta llengua; en Víctor manifesta que amb el pare parla sempre en castellà i, en canvi, amb la mare alterna l'ús d'ambdues llengües, però amb un ús preferent del castellà. Respecte a la llengua d'identificació, notem que la Natàlia i la Carme s'identifiquen amb el català, i el Víctor amb les dues llengües.

En resum, s'observa que la majoria (8) són mutants favorables al català, alguns (3) s'identifiquen amb les dues llengües i són, per tant, homolingües bilingües, i només hi ha un mutant favorable al castellà, que manifesta una identificació exclusiva amb aquesta llengua.

4.1.2. **Llengua d'identificació i usos lingüístics familiars**

Si analitzem els usos lingüístics dels vuit infants que s'identifiquen amb el català, notem que en set casos parlen català exclusivament amb un dels progenitors (amb independència de si és la mare o el pare), i també amb els germans, quan n'hi ha. Aquesta observació ens permet inferir una relació entre usos de l'infant en l'àmbit familiar i llengua d'identificació.

En la resta dels casos no podem observar una relació directa entre ambdues variables, ja que en cada cas hi intervenen altres factors sociofamiliars, com ara la procedència geogràfica d'un dels progenitors, la llengua de relació amb els avis, l'ús exclusiu

13. Les mares respectives són originàries de fora de Catalunya (Sevilla, Granada i Ciudad Real).

14. Els pares d'aquesta nena es van separar fa pocs anys i ella diu textualment: «Abans, quan vivíem amb el meu pare, la meua mare em parlava més en català, però ara només em parla en castellà perquè vivim amb la meua àvia i ella no entén el català».

del castellà entre els pares, etc. Pel que fa als usos establerts entre els germans, en tots els casos s'aprecia una evolució favorable cap a l'ús del català.

Precisament, un factor important a considerar és l'ús exclusiu o predominant del castellà entre els pares, ja que condiciona l'estatus de les llengües familiars i fa pensar que podria tenir un paper important en la construcció identitària. Tot i així, en aquesta mostra no s'ha pogut observar que aquest comportament influeixi en la llengua d'identificació dels seus fills. Més aviat constatem que, en tots els casos, els progenitors parlen sempre castellà entre ells i, en canvi, la majoria dels alumnes s'identifiquen amb el català, amb independència de l'origen geogràfic dels seus pares i de la llengua d'ús que utilitzen per parlar entre ells.

D'altra banda, el lloc de procedència dels progenitors ha estat considerat com un factor de gran transcendència per diversos investigadors, els quals aporten dades suficients per demostrar la interrelació existent entre l'origen familiar, els usos lingüístics i la tria de la llengua d'identificació.¹⁵ Tot i això, en aquesta mostra no s'ha pogut apreciar que aquest factor¹⁶ influeixi en una freqüència d'ús familiar del català més o menys elevada, així com tampoc es pot considerar que l'hàbit de parlar castellà entre els pares tingui relació amb la procedència forana d'un d'ells, sinó més aviat amb els hàbits lingüístics socials imperants a casa nostra.

Com a cas excepcional, hi ha un progenitor de procedència forana (Bilbao) que és percebut per la seva filla com a catalanòfon, pel fet que la seva llengua d'ús habitual per parlar amb els fills és el català. Podem inferir que aquesta percepció pot exercir una influència sobre els usos lingüístics familiars, independentment, doncs, de la procedència geogràfica d'aquest pare. En aquest cas concret, la mare és de procedència andalusa i fa un ús preferent del castellà amb els fills, per la qual cosa aquesta nena ha estat considerada com a bilingüe familiar, seguint els criteris adoptats en aquesta recerca.

En resum: els resultats de la nostra indagació sobre els usos lingüístics a la llar dels infants bilingües inicials ens indiquen que, efectivament, hi ha una interrelació entre llengua inicial, llengua familiar i llengua d'identificació, tal com es constata en els resultats a l'EULC. En canvi, les característiques de la nostra mostra no ens han permès observar si la procedència forana dels progenitors és un factor intervinent en els hàbits lingüístics familiars.

5. LES XARXES SOCIALS ENTRE IGUALS EXISTENTS DINS ELS GRUPS ESTUDIATS

[...] la xarxa social és el conjunt de persones que comparteixen una de les seves llengües i que tenen interaccions lingüístiques entre elles. (Querol, 2001)

Habitualment, les recerques sobre xarxes socials distingeixen dos tipus de xarxes: personals i grupals. En el cas de les xarxes personals (XP), els investigadors se centren

15. Torres (coord.) *et al.*, 2005.

16. En la mostra estudiada hi ha sis progenitors nascuts fora de Catalunya.

a analitzar les relacions socials dels individus i, en el segon cas, s'interessen per estudiar els patrons de relacions establerts entre els individus que conformen un determinat grup social (McCarty, 2010). En aquest estudi es van dur a terme ambdós tipus d'anàlisi, amb la intenció d'interpretar els comportaments lingüístics dels alumnes en vista dels conceptes bàsics que conformen la teoria emergent de les xarxes socials.¹⁷

Per començar, ens preguntàvem de quina manera pot influir l'entorn social en el comportament lingüístic dels infants bilingües inicials. Donar resposta a aquest interrogant requeria partir d'un estudi de les xarxes socials existents dins dels grups classe implicats, perquè aquest coneixement ens permetria distingir alguns factors psicosocials intervinents i ens podria ajudar a entendre les relacions existents entre aquests factors i els comportaments lingüístics dels grups i dels individus.

Seguint Chris McCarty, per obtenir les dades de xarxes *completes* que ens permetin definir les relacions existents dins d'un grup, hom pot fer-ho a partir d'observacions realitzades, o bé demanant als membres de la xarxa informació sobre un tipus de relació determinada.

Possiblement, des d'una visió positivista —visió que està condicionada per una determinada manera d'entendre la ciència— es consideri que una informació d'aquest tipus té una càrrega elevada de subjectivitat, però no oblidem que la nostra recerca està plantejada des d'una perspectiva interpretativa i, per tant, allò que més ens interessa no són les dades obtingudes a través d'una observació directa, sinó la percepció que els individus tenen d'aquesta realitat.

D'acord amb la *perspectiva ecològica del desenvolupament humà* (Bronfenbrenner, 1987), entenem que no podem observar amb objectivitat el funcionament de les interconnexions existents entre els diferents ambients que conformen l'entorn ecològic de l'individu, en el nostre cas entre els ambients familiar i escolar, però aquest coneixement no és indispensable, ja que allò que compta per al desenvolupament no és la realitat objectiva d'aquests ambients, sinó com són percebuts.

Així doncs, en primer lloc, es va fer una anàlisi completa de les relacions interpersonals existents dins dels grups de 5è, amb el doble objectiu d'esbrinar els usos lingüístics que regien la interacció entre iguals i també per fer visibles les xarxes personals d'influència (XPI)¹⁸ existents dins de cada grup. En segon lloc, es van analitzar els efectes que exercien aquestes xarxes sobre el comportament lingüístic dels individus.¹⁹

5.1. Anàlisi de les xarxes completes de cada grup

En aquest cas, es va partir de la informació aportada pels mateixos membres de les xarxes. La informació es va recollir a través del qüestionari «Xarxes socials i tria lin-

17. Vegeu Querol, 2001 i 2002.

18. Entenem com a xarxes personals d'influència (XPI) les XP que es conformen al voltant dels individus visualitzats com a elements influents dins del grup, per raó del nombre d'eleccions obtingudes.

19. L'anàlisi de xarxes socials l'he aplicat també en altres recerques. Vegeu Areny, 2010: 45-49.

güística» (a partir d'ara Q4),²⁰ que es va aplicar en unes sessions de gran grup. Els protocols per a l'aplicació d'aquest qüestionari proposen que es presenti en forma de joc: la informació que s'hi escriu ha de ser «secreta» i s'ha d'emplenar seguint uns passos marcats per un senyal convingut de caire lúdic.

En primer lloc, cadascú havia d'escriure, com a mínim, el nom dels cinc companys de la classe considerats els seus millors amics i calia fer-ho per ordre de preferència. En un segon pas, havien de marcar en una casella la llengua que parlaven amb cadascú: català, castellà o altres llengües.

Tota la informació recollida es va contrastar amb l'opinió de les mestres i també a través de l'observació participant i, si sorgien dubtes, es feien entrevistes individuals per fer els aclariments oportuns. Els resultats finals del Q4 es van enregistrar en unes matrius sociomètriques convencionals que recollien les dades de les interrelacions existents dins de cada grup (*Qui és amic de qui?*) i unes matrius descriptives per detallar el nombre d'eleccions i les tries recíproques acumulades per cada alumne (*Qui tria a qui?*). D'aquesta manera, la informació quedava ordenada, de cara a facilitar una anàlisi posterior de les XPI de cada grup.

5.1.1. Anàlisi qualitativa de les xarxes personals d'influència

Per definir les XPI existents a cada grup ens vam basar en el nombre total d'eleccions obtingudes. Així, es van considerar *individus influents* els qui havien estat escollits set o més vegades en les cinc primeres eleccions, considerades les més significatives, i que, alhora, aquestes eleccions fossin coincidents, com a mínim, amb quatre eleccions mútues, o tria recíproca (TR). Per raons d'eficàcia es va decidir reduir l'anàlisi a cinc XPI de cada grup i, lògicament, es van triar les xarxes personals que havien acumulat més eleccions. A partir de l'aplicació d'aquests criteris es van obtenir els resultats següents:

5è A	Total eleccions	TR	5è B	Total eleccions	TR
F	11	5	G	9	4
B	10	5	V	9	4
L	9	5	Y	8	4
N	9	5	C	7	5
X	9	5	S	7	4

El segon pas era validar aquests resultats a partir de l'anàlisi de les tries recíproques acumulades entre totes les eleccions. Es tractava de contrastar els usos lingüístics declarats pels individus influents amb les dades declarades pels seus interlocu-

20. Vegeu a l'annex un model del qüestionari Q4.

tors i comprovar si hi havia coincidència en les seves declaracions. Val a dir que, en general, hi havia un acord en la tria lingüística declarada pels diversos interlocutors, encara que en determinades XP s'apreciaven opinions incoherents o hi havia una evidència de desacord. En aquests casos es va veure la possibilitat de contrastar aquelles declaracions a través de l'observació participant en unes sessions de joc per parelles.

5.1.1.1. SESSIONS DE JOC DIRIGIT PER PARELLES

Aquesta activitat tenia l'objectiu de fer visibles els usos lingüístics establerts entre les parelles que havien mostrat desacord en les seves declaracions, per indagar fins a quin punt els infants d'aquestes edats podien ser conscients del seu comportament lingüístic. Per assolir aquest propòsit no calia, doncs, que l'observació fos exhaustiva, sinó representativa del context que estàvem estudiant, per la qual cosa només es van fer sis entrevistes. La selecció de les parelles es va fer a partir de les xarxes personals que presentaven més diversitat i incoherències i, a l'hora de seleccionar els interlocutors es va donar preferència als bilingües familiars.

El joc consistia en una activitat típica de localitzar diferències entre dos dibuixos, seguint les següents normes de joc: 1) El joc s'havia de fer entre ambdós participants i, per tant, s'havien d'ajudar mútuament. 2) Cadascú tenia una còpia del full amb els dibuixos i havia de descriure els detalls del lloc on es trobava la diferència, per tal que l'altre pogués localitzar-la. 3) No es podia fer cap marca ni cap senyal damunt del dibuix.

En qualsevol cas, el fet d'organitzar l'activitat a partir de les tries d'amistat fetes pels mateixos alumnes ens va permetre una observació etnogràfica del comportament lingüístic de les parelles dins l'entorn escolar i, alhora, vam poder observar els hàbits lingüístics implícitament negociats per interlocutors que tenien una relació d'amistat.

Per enregistrar la conversa entre ambdós interlocutors es van fer servir notes de camp i aquestes notes confirmen els usos lingüístics que els alumnes havien declarat en el Q4. En general, les converses es van desenvolupar bàsicament en català, amb algunes alternances de codi i amb algunes interferències lèxiques i gramaticals, però, en cap cas, no es produeix el pas del català al castellà al llarg de la conversa, encara que no podem deixar de banda la possibilitat que la presència de l'adult participant en l'activitat fos un factor dissuasiu perquè es produís el canvi de llengua.

Adjuntem el fragment d'una conversa entre dos interlocutors que no mostraven acord sobre la llengua que feien servir per parlar entre ells:

Parella: Raül i Víctor

En Raül i en Víctor són bilingües inicials i, alhora, figuren com a persones influents dins el grup. Segons les declaracions que fa el Raül en el Q4, per parlar amb el Víctor fa servir català i castellà.

En canvi, el Víctor diu que sempre parla en català amb en Raül.

Veiem com es desenvolupa la seva conversa:

R: Ara et toca a tu. Quantes n'hi tenen d'haver?

V: ¿No encuentras?

R: Eh?

V: Si tu la trobas... [...]

V: El camell té que tindre algo, no? Però no li hem trobat res...

R: Sí, només una corda... [...]

V: On pot estar?

R: Ah! Ja l'he trobat.

V: ¿Dónde? Dímelo.

R: Està a la cama del senyor.

Comprovem que el desacord sobre els usos lingüístics declarats al Q4 era un indicador d'aquesta realitat. Possiblement, la diferència d'opinions es deu a les representacions que cadascú té de la *freqüència d'ús del català* (o del castellà), les quals dependran dels referents personals sobre l'estatus de la llengua o, dit d'una altra manera, dependran de la comparació amb el propi comportament lingüístic a la llar. Així, un infant que parla sempre en castellà en el seu àmbit familiar percebrà una freqüència elevada de l'ús del català en les seves converses amb persones percebudes com a catalanoparlants, amb les quals s'alterna l'ús d'ambdues llengües. Així mateix, en el cas dels catalanoparlants es pot produir l'efecte invers.

Aquest fenomen es pot explicar a través del *model sociocognitiu del desenvolupament del llenguatge* proposat per Hamers i Blanc (2000), segons el qual la interiorització dels valors socials que fan possible el desenvolupament de competències *comunicativolingüístiques* i *lingüísticoconceptuals* es produeix sobretot en l'entorn social de l'infant. Així, l'estatus que té la llengua en l'entorn familiar d'un infant influirà en les seves representacions sociocognitives sobre els usos lingüístics, i aquestes representacions només podran evolucionar a través de les interaccions interpersonals que es produeixen en les noves xarxes socials que l'infant anirà teixint al llarg de la seva vida, en el nostre cas, dins l'entorn social escolar on, progressivament, l'infant tindrà la possibilitat d'interioritzar uns nous valors socials sobre la llengua.

En fi, en el nostre cas, aquesta indagació va servir per donar consistència a les declaracions dels infants d'aquestes edats, per tal de descartar, en la mesura possible, que el factor edat fos un element pertorbador.

5.2. Conclusions de l'anàlisi de les xarxes socials dels grups

La suma de les xarxes personals d'influència (XPI) d'un grup determinat és un indicador fiable de la seva xarxa social. Aquestes dades ens permeten fer una anàlisi molt aproximada dels usos lingüístics que regeixen les relacions dins de cada grup, i dels efectes que exerceixen aquestes xarxes sobre el comportament lingüístic dels individus.²¹

Si analitzem la composició dels grups, observem que totes les xarxes tenen com a element comú el gènere, és a dir, els nens es relacionen amb els nens i les nenes amb les nenes, amb molt poques excepcions. Notem també que no hi ha cap xarxa personal formada per individus d'un sol grup lingüístic, sinó que en totes les xarxes hi ha representació dels tres grups lingüístics (català, castellà i bilingües familiars). D'altra banda, els individus considerats com a elements d'influència pertanyen també als tres grups lingüístics majoritaris i es distribueixen de la manera següent:

Distribució de les xarxes d'influència per grups lingüístics

	<i>L1 catalana</i>	<i>L1 castellana</i>	<i>Bilingües inicials</i>
<i>5è A</i>	2	2	1
<i>5è B</i>	1	0	4
<i>Total</i>	3	2	5

Pel que fa als usos lingüístics, observem que en les diferents xarxes que es conformen al voltant dels individus influents del grup sovint coincideixen les mateixes persones,²² però les normes d'ús lingüístic poden ser diferents.

En primer lloc, es constata que en les tres XPI de L1 catalana hi ha un ús majoritari o gairebé exclusiu del català. En les dues XPI del grup A només s'observa una alternança de llengües en les interaccions amb una persona de L1 castellana (*H*) que, casualment, és la mateixa.

D'altra banda, notem que les dues XPI de L1 castellana (*F* i *N*), ambdues de 5è A, es regeixen per unes normes d'ús lingüístic diferent. En la XP de *F*, la que té una representació més àmplia, es constata un ús preferent del català. En concret, *F* fa un ús exclusiu del català amb les companyes de L1 catalana i bilingües inicials (cinc en total). Amb la resta de les interlocutores, que pertanyen com ella al grup lingüístic de L1 castellana, hi ha diversitat de situacions, des de l'ús exclusiu del català (un cas), passant per l'ús altern d'ambdues llengües (tres casos), fins a fer un ús exclusiu del castellà en un sol cas.

En canvi, en la XP de *N* s'observa un ús preferent del castellà, ja sigui de manera exclusiva o alternat amb el català. En aquest cas, veiem que només es manté l'ús exclusiu del català amb la persona de L1 catalana. Amb la resta de les interlocutores (bilin-

21. Vegeu a l'annex les estructures sociomètriques més significatives de cada grup.

22. Això passa perquè estem analitzant les xarxes de relació d'uns grups reduïts d'individus.

gües inicials i L1 castellana), en sis casos es manté l'ús altern d'ambdues llengües. Només es manté l'ús exclusiu del castellà amb una sola persona de L1 castellana.

Finalment, notem que en les XPI dels bilingües inicials, cinc en total, és on s'observa més diversitat de situacions. Hi ha dues xarxes (una de cada grup) que tenen comportament lingüístic semblant al de les XPI dels individus de L1 catalana, és a dir, fan un ús gairebé exclusiu del català. Per contra, en una altra xarxa es fa un ús preferent del castellà, fins i tot més elevat que en les XPI dels individus de L1 castellana. Les dues XPI restants mostren un comportament lingüístic inestable, amb predomini de l'ús altern d'ambdues llengües, però amb tendència a l'ús preferent del castellà. Només es manté un ús exclusiu del català amb els individus de L1 catalana.

Si ens centrem en els usos lingüístics establerts en les diferents XPI d'ambdós grups, podem resumir els resultats de la manera següent:

Xarxes que fan un ús gairebé exclusiu del català	5
Xarxes que fan un ús gairebé exclusiu del castellà	1
Xarxes que alternen l'ús d'ambdues llengües ²³	4

Per acabar, direm que s'aprecia una relació entre la llengua inicial dels individus considerats influents i el comportament lingüístic de la seva xarxa personal, especialment en cas que la seva L1 sigui catalana o castellana. Val a dir que en la majoria de les xarxes s'observa una tendència a l'ús del català, sobretot amb o entre els companys percebuts com a catalanoparlants, encara que també es fa visible el manteniment de la norma d'adaptació al castellà, en algun cas fins i tot explícitament. En el cas dels bilingües inicials, com ja hem fet notar més amunt, aquesta influència no queda tan clara i serà motiu d'una anàlisi més profunda en l'apartat següent.

Veiem doncs, que la percepció de la llengua de l'interlocutor és un element que intervé en la tria lingüística adoptada en aquestes xarxes, tot i que, atesa la composició d'aquests grups, i també per la interacció d'aquestes xarxes amb la cultura escolar i els valors transmesos sobre l'estatus del català, s'observa una tendència a l'ús del català, cosa que, amb tota probabilitat, exerceix uns efectes positius per a l'evolució de l'ús del català entre iguals.

5.2.1. Interrelació entre la SSL familiar i les xarxes socials entre iguals

Per concloure aquesta anàlisi, intentarem esbrinar la interrelació existent entre la situació sociolingüística familiar (SSL) i els usos lingüístics que regeixen la interacció entre iguals dins de cada grup.

23. Notem que en les quatre xarxes que alternen l'ús d'ambdues llengües hi ha diferents graus d'ús, encara que sovint no concorden les percepcions dels diferents interlocutors, possiblement per una manca de consciència lingüística.

Si observem la SSL familiar, descrita en l'apartat 2 d'aquest article, ens adonem que la distribució d'alumnes de L1 catalana és idèntica en ambdós grups (sis a cada grup), mentre que a 5è A hi ha més alumnes de L1 castellana que a l'altre grup (tretze i vuit respectivament). En canvi, els bilingües inicials són més nombrosos a 5è B que a 5è A (vuit i quatre respectivament).

Així, a primer cop d'ull, si tenim en compte les observacions fetes per Fabà (2005: 70) —on es constata que la majoria dels bilingües inicials adopten la categoria de mutants favorables al català—, pot semblar que la composició sociolingüística del grup de 5è B pot afavorir l'establiment d'una xarxa social en català dins el context de l'aula, més que no pas la composició de l'altre grup. Però aquesta hipòtesi no la podem confirmar, ja que quan analitzem els resultats comprovem que l'element que marca la tendència d'ús d'una llengua o l'altra és la llengua inicial de les persones influents del grup, independentment de la composició sociolingüística del grup classe, tot i que en aquests grups s'observa també un ampli ventall de situacions que responen a circumstàncies personals o actitudinals dels interlocutors.

Aquí caldria valorar la influència favorable vers l'ús del català que exerceix el context escolar, o la condició lingüística de la docència (CLD) citada abans, ja que en aquestes xarxes, globalment, es percep un ús preferent del català, tot i que el nombre d'alumnes de L1 castellana és superior al de catalanoparlants inicials.

Per acabar, i a manera de resum, destacarem els dos factors principals que apareixen com a elements determinants del comportament lingüístic establert en aquestes xarxes:

- la condició lingüística de la docència (CLD);
- la llengua inicial i el comportament lingüístic dels individus influents del grup.

Amb tot, no podem obviar el paper que exerceix, de manera indirecta, la condició lingüística ambiental (CLA) del barri on està ubicada l'escola.

Finalment, per facilitar una lectura visual de les interaccions existents dins de cada grup, s'ha fet una representació gràfica dels resultats, fixant-nos sobretot en les estructures sociomètriques que apareixen més clares.²⁴

6. ESTUDI DE LES XARXES PERSONALS DELS BILINGÜES INICIALS

Fins aquí, hem fet una aproximació a la realitat sociolingüística del context aula per conèixer els intercanvis socials que s'hi produeixen i intentar comprendre la interrelació d'aquests factors amb els patrons de comportament lingüístic. A partir d'ara, el focus de la nostra recerca se centra en l'estudi de les XP dels bilingües inicials, per conèixer amb més detall els usos lingüístics adoptats per aquests alumnes dins el microsistema escolar. Tal com ja s'ha dit, es treballava essencialment amb les dades declarades pels mateixos alumnes, ja que, en definitiva, són l'expressió de les seves representacions sociocognitives.

24. Vegeu a l'annex els sociogrames de les xarxes personals d'influència més representatives.

Per dur a terme aquesta anàlisi, es va fer servir el mateix procediment que en l'estudi de les XPI dels grups classe, descrit a l'apartat 5.1. Igual que en aquella ocasió, ens volíem centrar en els efectes que poden tenir aquestes xarxes en la conducta o en les actituds lingüístiques dels individus, només que ara ens limitem a fer una anàlisi de xarxes personals.

[...] el enfoque de redes personales está diseñado para determinar la influencia de cada miembro de la red sobre el encuestado [...] (McCarty, 2010: 245)

Les dades s'han extret de les respostes del Q4, prenent en consideració les cinc primeres eleccions fetes per aquests alumnes (en total, 12 XP: 4 de 5è A i 8 de 5è B). En aquest cas, la percepció de la tria lingüística s'ha contrastat amb les dades declarades pels seus interlocutors en les deu eleccions i, en algun cas, amb l'observació participant en les sessions de joc dirigit per parelles.

6.1. *Anàlisi de les xarxes personals*²⁵

Com en l'anàlisi anterior, observem que tots els individus es relacionen gairebé exclusivament amb persones del mateix gènere. Pel que fa a les característiques lingüístiques, constatem també que no hi ha cap xarxa personal formada per individus d'un sol grup lingüístic.

Notem novament que, en les diferents xarxes que es conformen al voltant dels individus bilingües, sovint coincideixen les mateixes persones, cosa que permet observar si hi ha canvi en les normes d'ús lingüístic d'un mateix individu. S'observa també que, en general, hi ha una tria recíproca entre els membres que conformen cadascuna de les xarxes, fet que denota l'existència d'unes xarxes de relació força estables. A continuació detallem els usos lingüístics observats en les diferents XP dels bilingües, establertes en cadascun dels grups estudiats.

6.1.1. *Xarxes personals de 5è A*

En totes les xarxes (quatre) hi ha representació dels tres grups lingüístics. Hi ha una XP que es relaciona exclusivament en català i, en les tres restants, s'observa un ús preferent del català, en dos casos gairebé exclusiu. En canvi, no hi ha cap xarxa on s'observi un ús exclusiu o preferent del castellà.

Si fem una anàlisi detallada de les tres xarxes on s'observa l'ús d'ambdues llengües, notem que en dues XP, el castellà només és usat per parlar amb una nena de L1 castellana i, en l'altra xarxa, amb dues persones també castellanoparlants, encara que en cap cas es fa un ús exclusiu d'aquesta llengua. En total es tracta de dues nenes, una de

25. A l'annex s'adjunten els sociogrames de les XP dels bilingües inicials d'ambdós grups.

les quals és procedent de Colòmbia; l'altra nena —es dona el cas que coincideix en les tres xarxes— precisament està considerada com a persona *influënt* dins el grup.²⁶

6.1.2. Xarxes personals de 5è B

En aquest grup notem que hi ha quatre xarxes que es relacionen exclusivament en català i, per contra, només hi ha una xarxa que fa un ús gairebé exclusiu del castellà. En les tres xarxes restants, s'alterna l'ús d'ambdues llengües, encara que en diferents graus d'ús. En una anàlisi més detallada d'aquestes xarxes observem que hi ha una relació entre la L1 dels components de la xarxa i els usos lingüístics existents, tal com es pot apreciar en els sociogrames corresponents i que comentem a continuació:

6.1.2.1. XARXES QUE FAN UN ÚS EXCLUSIU DEL CATALÀ (4)

En tres d'aquestes xarxes no hi ha cap membre que pertanyi al grup lingüístic de L1 castellana, i en la quarta xarxa només hi ha una persona castellanoparlant. Cal dir que en dues d'aquestes xarxes coincideix una nena anglesa que encara no té domini del castellà.

6.1.2.2. XARXA AMB UN ÚS GAIREBÉ EXCLUSIU DEL CASTELLÀ

Hi ha una xarxa on es manté un ús exclusiu del castellà amb els quatre membres de L1 castellana i, en canvi, amb el membre de L1 catalana s'adopta un ús exclusiu del català.

6.1.2.3. XARXES QUE ALTERNEN L'ÚS D'AMBDUES LLENGÜES (3)

<i>XP de la Natàlia</i>	S'observa un ús exclusiu del català amb tres persones de L1 catalana i una bilingüe familiar (en la xarxa personal de la qual és manté un ús exclusiu del català). Només s'observa una alternança de llengües amb una persona de L1 castellana. La Natàlia justifica aquest comportament explícitament: «Jo parlo en català amb les persones que parlen català, i amb les que parlen castellà hi parlo en castellà».
<i>XP del Raiül</i>	En aquest cas, s'observa un ús exclusiu del català amb l'única persona de L1 catalana de la xarxa i també amb una persona de L1 castellana, cas que és una excepció de la norma observada a les altres xarxes. Amb la resta dels membres (un de L1 castellana, un de L1 hongaresa i un altre bilingüe familiar) s'observa l'alternança d'ambdues llengües.

26. Respecte al grau d'influència d'aquesta nena, fent cas de l'opinió de la tutora, volem aclarir que no es tracta d'una líder sinó d'una nena agradable que es relaciona bé amb tothom, i que tothom la tria perquè no crea mai problemes de relació. Això explicaria que, en general, s'apliqui la norma d'adaptació al castellà per relacionar-se amb ella.

<i>XP del Víctor</i>	En aquest cas, s'observa un ús exclusiu del castellà amb l'única persona de L1 castellana d'aquesta xarxa i amb la persona de L1 hongaresa. Amb les persones de L1 catalana es manté un ús exclusiu del català i, finalment, s'alterna l'ús d'ambdues llengües amb el bilingüe familiar.
----------------------	--

Notem, doncs, que les XP d'aquest grup mostren un comportament lingüístic divers, encara que amb tendència a l'ús preferent del català. Els individus que alternen les dues llengües només fan servir el castellà amb un o dos interlocutors, i només en un cas es fa de manera exclusiva.

6.2. *Conclusions de l'anàlisi de les xarxes personals*

En resum, entre els dos grups d'alumnes (A i B), hi ha cinc XP que es relacionen exclusivament en català i quatre que fan un ús preferent d'aquesta llengua. Per contra, només hi ha una xarxa que fa un ús gairebé exclusiu del castellà. En les dues xarxes restants, s'alterna l'ús d'ambdues llengües. Destaquem que en les interaccions amb els companys de L1 catalana en tots els casos es manté un ús exclusiu d'aquesta llengua.

Globalment, doncs, podem valorar que s'observa una tendència favorable cap a l'ús social del català. Tot i així, en general, s'observa que la percepció de la llengua de l'interlocutor és un element que intervé en la tria lingüística adoptada en aquestes xarxes, possiblement per l'acceptació de la norma d'adaptació al castellà, norma que forma part de la cultura familiar d'aquests infants. Aquesta constatació ens permet inferir que la llengua que regeix les xarxes socials dels bilingües inicials pot estar condicionada per la composició del grup.

7. CONCLUSIONS FINALS I PROPOSTES DE FUTUR

Al llarg del procés de la recerca hem provat de distingir alguns dels factors socioculturals i sociolingüístics que interaccionen en l'entorn ecològic d'un grup d'infants bilingües inicials. A partir d'ara, farem un repàs dels resultats obtinguts, i conclourem aquest apartat amb unes reflexions personals sobre la influència de l'entorn social i familiar en el comportament lingüístic dels infants bilingües, ja que aquesta era la qüestió essencial de la nostra recerca.

7.1. *Interrelació entre els factors estudiats*

Per començar, s'ha establert una relació entre els indicadors que ens donen informació sobre la realitat sociolingüística d'aquests infants: les xarxes personals creades dins el context escolar, els usos lingüístics familiars declarats pels alumnes, la seva

llengua d'identificació i la procedència dels progenitors. Per fer aquesta aproximació, s'ha partit de les xarxes personals com a unitats d'anàlisi i s'han fet uns encreuaments amb la resta dels factors, amb la intenció de fer visible una possible interacció.

7.1.1. Xarxes personals que mantenen un ús exclusiu del català

	<i>Llengua d'identificació</i>	<i>Llengua d'ús familiar</i>	<i>Procedència dels progenitors</i>
<i>Benjamí</i>	Català	Ús exclusiu del català amb la mare i els germans Ús preferent del castellà amb el pare	Mare: Barcelona Pare: Barcelona
<i>Carmen</i>	Català	Ús exclusiu del català amb el pare i els germans Ús preferent del català amb la mare	Mare: Sevilla Pare: Barcelona
<i>Irene B.</i>	Català	Ús exclusiu del català amb el pare Ús preferent del castellà amb la mare	Mare: Andalusia Pare: Bilbao
<i>Irene R.</i>	Català	Ús exclusiu del català amb el pare i els germans Ús preferent del castellà amb la mare	Mare: Barcelona Pare: Esterrí d'Àneu
<i>Mireia</i>	Català i castellà	Ús exclusiu del català amb el pare Ús exclusiu del castellà amb la mare Ús preferent del català amb els germans	Mare: Barcelona Pare: Barcelona

Totes les XP (cinc) que fan un ús exclusiu del català dins el context escolar corresponen a individus que usen exclusivament el català per parlar amb un dels progenitors. Observem també que les quatre persones que s'identifiquen amb el català mantenen aquesta llengua amb els germans, quan n'hi ha, i en fan un ús preferent amb l'altre progenitor. Aquí s'observa una interrelació entre la llengua d'identificació i els usos lingüístics familiars.

En el cas de l'infant que s'identifica amb ambdues llengües, veiem que a casa seva manté un ús exclusiu del castellà amb la mare i utilitza el català de manera preferent per parlar amb els germans. No podem observar que aquest comportament tingui relació amb la procedència dels progenitors, ja que tots dos han nascut a Barcelona.

7.1.2. Xarxes personals que alternen l'ús d'ambdues llengües

	<i>Llengua d'identificació</i>	<i>Llengua d'ús familiar</i>	<i>Procedència dels progenitors</i>
<i>Anna</i>	Català	Ús exclusiu del català amb la mare i els germans Ús exclusiu del castellà amb el pare	Mare: Barcelona Pare: Andalusia
<i>Ariadna</i>	Català	Ús exclusiu del català amb el pare Ús preferent del català amb la mare i els germans	Mare: Barcelona Pare: Barcelona
<i>Natàlia</i>	Català	Ús exclusiu del castellà amb la mare Ús exclusiu del català amb el pare	Mare: Granada Pare: Catalunya

	<i>Llengua d'identificació</i>	<i>Llengua d'ús familiar</i>	<i>Procedència dels progenitors</i>
<i>Raiül</i>	Català	Ús exclusiu del català amb la mare i els germans Ús exclusiu del castellà amb el pare	Mare: Barcelona Pare: Barcelona
<i>Paula</i>	Català i castellà	Ús preferent del català amb els pares i els germans	Mare: Barcelona Pare: Barcelona
<i>Víctor</i>	Català i castellà	Ús exclusiu del castellà amb el pare Ús preferent del català amb la mare	Mare: Ciudad Real Pare: Barcelona

En el cas de les XP que alternen l'ús d'ambdues llengües dins el context escolar (sis) és on s'observen els comportaments lingüístics més inestables i també més diversificats.

En primer lloc, distingim que hi ha quatre infants que s'identifiquen amb el català, dels quals tres parlen sempre català amb un progenitor i amb els germans, quan n'hi ha, i usen el castellà exclusivament per parlar amb l'altre progenitor. L'altre cas manté un ús exclusiu del català amb el pare i un ús preferent d'aquesta llengua amb la mare i els germans.

Les dues XP restants pertanyen a infants que s'identifiquen amb les dues llengües i observem que no s'ha establert un ús exclusiu del català amb cap membre de la família: en un cas s'adopta un ús preferent del català a la llar i, en l'altre cas, hi ha un ús preferent del català amb la mare (que és de procedència forana), i un ús exclusiu del castellà amb el pare, que, precisament, és de Barcelona. En aquest cas, tampoc podem observar que la procedència forana dels progenitors tingui relació amb els usos lingüístics familiars.

Aquestes dades coincideixen amb els resultats de l'EULC03, ja que també aquí es confirma la *inestabilitat* entre els bilingües (inicials o identitaris), és a dir, les persones que pertanyen a aquest grup lingüístic no coincideixen en llengua inicial i d'identificació, tal com acostuma a passar amb la immensa majoria de la població monolingüe i, a més, es confirma que, també en aquest cas, els canvis són majoritàriament favorables al català, ja sigui exclusivament o de manera compartida amb el castellà (Fabà, 2005).

7.1.3. Xarxa personal que manté un ús exclusiu del castellà

	<i>Llengua d'identificació</i>	<i>Llengua d'ús familiar</i>	<i>Procedència dels progenitors</i>
<i>Carles</i>	Castellà	Ús exclusiu del català amb els germans Ús preferent del castellà amb la mare Ús preferent del català amb el pare	Mare: Barcelona Pare: «un poble d'Espanya» (desconeix el nom del poble)

Finalment, la xarxa personal que manté un ús gairebé exclusiu del castellà en l'àmbit escolar correspon a un nen que s'identifica amb el castellà. Aquest nen afirma que manté un ús exclusiu del català amb els germans; tot i això, observem que adopta un

ús preferent del castellà amb la mare, que és de Barcelona, i en canvi, amb el pare, que és de procedència forana, diu que s'hi relaciona en català, de manera preferent.

7.2. Reflexions entorn a la interacció amb els factors socioculturals

Per acabar, volem remarcar la informació qualitativa obtinguda a través de l'observació participant (vegeu l'apartat 2.1), a partir de la qual destaquem que la llengua catalana ocupa l'estatus de llengua pròpia de la institució escolar, tant pel que fa als usos formals, com als usos no formals. El comportament lingüístic dels docents, especialment l'ús exclusiu del català entre mestres i alumnes dins de l'aula (CLD), reflecteix una cultura lingüística que es transmet als alumnes a través dels hàbits i les rutines de la institució escolar: és allò que s'ha anomenat un currículum viu i ocult.

A partir d'aquestes constatacions, podem inferir que existeix una interacció entre els factors sociolingüístics que conformen aquest àmbit escolar concret (CLA i CLD) i els comportaments lingüístics observats en els alumnes. En conseqüència, podríem valorar que aquest entorn escolar afavoreix el procés de canvi de llengua llar/escola, objectiu principal del model d'immersió lingüística.

7.3. Reflexió personal i propostes de futur

La informació obtinguda ens mostra que l'ecosistema en el qual es desenvolupen aquests infants *se centra essencialment en els microsistemes familiar i escolar*, ja que les relacions que mantenen amb altres membres de la família extensa, veïns o altres grups d'iguals de fora de l'escola són molt esporàdiques i qualitativament poc significatives.²⁷

Precisament, els entorns familiar i escolar constitueixen el *nínxol ecològic* (Bronfenbrenner, 1987) dels infants d'aquestes edats, en el qual apreheren la cultura lingüística de la nostra societat i construiran nous significats culturals, a partir de les seves percepcions. Per tant, ambdós entorns —o modes de vida— seran els pilars per al seu desenvolupament cognitiu (Vigotski, 1988).

Els resultats de la recerca, en especial les opinions declarades pels mateixos alumnes, ens han permès apreciar una interacció entre els factors psicològics o cognitius —relacionats amb les representacions mentals d'aquests infants— i els factors sociolingüístics que conformen la seva realitat social. És a dir, els comportaments lingüístics apreheres en l'entorn familiar, on impera la norma d'adaptació a la llengua de l'interlocutor, transmeten una manera de veure el món —una cultura— i incideixen

27. Hem de dir que, durant el procés de la recerca, es va aplicar un qüestionari per conèixer els usos lingüístics adoptats en l'entorn ecològic dels alumnes: família extensa, grups d'iguals fora de l'escola i altres persones adultes del seu entorn proper, però la informació obtinguda no s'ha considerat significativa per als objectius de la nostra recerca.

en la construcció d'uns determinats significats sociolingüístics que justifiquen aquesta actuació.

Haurem de confiar que aquestes creences vagin evolucionant a mesura que s'amplia l'experiència de vida d'aquest infants, i entrin en contacte amb altres realitats socials, a través de nous nínxols ecològics que els permetin accedir a la construcció d'uns nous valors socials sobre la llengua. Recordem que en l'anàlisi de les XPI realitzada en aquesta recerca hem pogut apreciar que hi ha una relació entre la llengua usada pels individus influents d'un grup i el comportament lingüístic de la seva xarxa personal. Així, doncs, l'abandonament —o no— de la norma d'adaptació per part dels bilingües, en certa manera, dependrà de les xarxes socials en català en les quals intervinguin aquests individus.

De tota manera, els resultats de les últimes investigacions demolingüístiques ens indiquen que hi ha moltes possibilitats que aquests *petits bilingües* optin, en un futur, per adoptar el català com a llengua de comunicació amb els seus fills.

Una altra dada interessant és que entre els que parlen les dues llengües sense dominància de cap d'elles amb els progenitors, una clara majoria, els dos terços, trien també el català com a llengua amb els fills. Aquesta és una dada també molt positiva per al català, atès que, d'acord amb allò dit abans, és sobretot en la tria de la llengua amb els fills de les parelles barrejades lingüísticament que es mesura la força social i emocional de cadascuna de les llengües. (Torres, 2005: 98)

Mentrestant, si volem incidir en els hàbits lingüístics d'aquests infants, ens caldrà ser creatius i plantejar una acció educativa que encari obertament el tractament de l'ús social del català des de l'escola primària, fomentant una interacció entre iguals en català. Però alhora, haurem de teixir acuradament una xarxa d'interconnexions qualitatives amb l'entorn familiar, per tal que ambdós àmbits es connectin harmònicament, sense entrar en contradicció.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARENY I CIRILO, M. Dolors (1999). *Avaluar per construir: Eines de diagnosi i d'intervenció en la situació sociolingüística de l'escola*. Vic: Eumo; Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat. [Premi Baldori Reixac, 1998]
- (2003). *La institució escolar davant el fet multicultural: El clima escolar pot afavorir l'aprenentatge de la convivència?*. Memòria d'una recerca. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Disponible en línia a: <<http://www.xtec.cat/sgfp/licencies/200001/resums/dareny.html>> [Consulta: 25 juliol 2013]. [Llicències d'estudis del curs 2000-2001]
- (2005). «Anàlisi del discurs en textos escrits d'alumnes de 8 anys». Treball de recerca realitzat dins el programa de doctorat «Lingüística i comunicació» de la Universitat de Barcelona. [Inèdit]

- ARENY I CIRILO, M. Dolors (2006). «Anàlisi del comportament lingüístic dels bilingües inicials en una situació de llengües en contacte». Treball de recerca realitzat dins el programa de doctorat «Lingüística i comunicació» de la Universitat de Barcelona. [Inèdit]
- (2010). «Les xarxes socials entre iguals: element clau d'identificació amb la societat d'acollida». *Llengua, Societat i Comunicació*, núm. 8: *Llengua i immigració*, p. 43-53. [Monogràfic]. Disponible en línia a: <http://www.ub.edu/cusc/revista/lsc/hemeroteca/numero8/lsc_actual.htm> [Consulta: setembre 2010].
- ARENY, M. Dolors; ENRECH, Araceli; JOSÉ, M. Isabel (1998). «Fem-los parlar!». A: ARNAU, Joaquim; ARTIGAL, Josep M. (ed.). *Els programes d'immersió: Una perspectiva europea*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 193-201.
- ARGENTÉ, Joan A.; PAYRATÓ, Lluís (1990). «Contacte de llengües: antecedents i constitució de l'àmbit de recerca». *Límits*, núm. 8, p. 81-98.
- BOIX FUSTER, Emili (2009). *Català o castellà amb els fills?: La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- BRONFENBRENNER, Urie (1987). *La ecologia del desenvolupament humà*. Barcelona: Paidós.
- CONTRERAS, José (1996a). «La investigació educativa». A: PÉREZ GÓMEZ, Ángel I. (coord.). *Models d'investigació a l'aula*. Barcelona: Ediuoc.
- (1996b). «Comprendre i transformar la vida a l'aula: la investigació en l'acció». A: PÉREZ GÓMEZ, Ángel I. (coord.). *Models d'investigació a l'aula*. Barcelona: Ediuoc.
- EULC03: Vegeu TORRES (2005).
- FABÀ, Albert (2005). «Llengua inicial i llengua d'identificació». A: TORRES, Joaquim (coord.) [et al.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8), p. 55-79.
- FISHMAN, Joshua A. (2001). *Llengua i identitat*. Alzira: Bromera, p. 21-55.
- GALINDO, Mireia (2008). *Les llengües en joc, el joc entre llengües: L'ús interpersonal del català entre els infants i joves de Catalunya*. Lleida: Pagès.
- GALINDO, Mireia; PAYÀ, Marta (2000). «Les parelles lingüísticament mixtes: un focus important d'actuació en política lingüística escolar». *Llengua i Ús* [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura], núm. 18, p. 59-68. Disponible en línia a: <http://www6.gencat.cat/llengcat/liu/18_311.pdf> [Consulta: 12 febrer 2006].
- GALINDO SOLÉ, Mireia; VILA I MORENO, F. Xavier (2009). «Els factors explicatius dels usos lingüístics informals entre l'alumnat català: llengua inicial, xarxes socials, competència i llengua vehicular d'ensenyament». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* (hivern). Disponible en línia a: <http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm09hivern/galindo_vila8_9.htm> [Consulta: 10 juny 2012].
- HAMERS, Josiane F.; BLANC, Michel (2000). *Bilinguality and bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press. Disponible en línia a: <<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99012600.pdf>>. [Edició original: MARDAGA, Pierre (ed.) (1983). *Bilingüisme et bilingüisme*. Lieja; Brussel·les: Pierre Mardaga]
- MCCARTY, Christopher (2010). «La estructura en las redes personales». *REDES: Revista Hispana para el Análisis de Redes Sociales*, vol. 19-11. Disponible en línia a: <http://revista-redes.rediris.es/pdf-vol19/vol19_11.pdf> [Consulta: 26 març 2011].
- PAYRATÓ, Lluís (1990). *Català col·loquial: Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. 2a. ed. València: Universitat de València. [1a ed., 1988]

- QUEROL, Ernest (2001). «Evolució dels usos i de les representacions socials de les llengües a Catalunya (1993-2000)». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*. Disponible en línia a: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm01estiu/catalana/querolb1_10.htm> [Consulta: 10 abril 2006].
- (2002). «Usos i representacions socials de les llengües a les Illes Balears». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*. Disponible en línia a: <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02estiu/catalana/querol.pdf>> [Consulta: 6 juny 2006].
- RINCÓN, Delio del (1997). «Metodologia qualitativa orientada a la comprensió». A: MATEO, Joan; VIDAL, M. Carme (coord.). *Enfocaments, mètodes i àmbits de la investigació psicopedagògica*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- SOROLLA VIDAL, Natxo (2009). «Casa, escola i pati: usos lingüístics quan s'acaben les classes. Síntesi i anàlisi de l'estudi sociodemogràfic i lingüístic als centres d'educació secundària de Catalunya». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*. Disponible en línia a: <<http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm09hivern/docs/Sorolla.pdf>> [Consulta: 18 juliol 2012].
- (2010). «Famílies lingüísticament mixtes segons l'enquesta EULP08». *Cercle XXI*, núm. 8. Disponible en línia a: <http://www.cercle21.cat/ca/butlleti/les_families_multilingues_en_lentorn_catala/2/families_linguisticament_mixtes_segons_lenquesta_eulp08/12> [Consulta: 18 juliol 2012].
- TOLCHINSKY, Liliana (2004). «The nature and scope of later language development». A: BERMAN, Ruth A. (ed.). *Language development across childhood and adolescence*. Filadèlfia: John Benjamins.
- TORRES, Joaquim (2003). «L'ús oral familiar a Catalunya». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Benicarló: Onada], núm. 17, p. 47-76. Disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000066/00000053.pdf>> [Consulta: 4 maig 2010].
- (2005). «Ús familiar i transmissió lingüística». A: TORRES, Joaquim (coord.) [et al.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8), p. 81-108.
- TORRES, Joaquim (coord.); VILA I MORENO, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA I RIERA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8). Disponible en línia a: <<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/Publicacions%20en%20linea/Arxius/EstadisticaUsosLingCat2003.pdf>> [Consulta: març 2012].
- VIGOTSKI, Lev S. (1988). *Pensament i llenguatge*. Vic: Eumo. [1a edició en rus, 1934]
- VILA I MORENO, F. Xavier (2003). «Els usos lingüístics interpersonalment no familiars a Catalunya. Estat de la qüestió a començaments del segle XXI». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Benicarló: Onada], núm. 17, p. 77-158.
- (2005). «Els coneixements lingüístics». A: TORRES, Joaquim (coord.) [et al.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria-

- ria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8), p. 17-54.
- VILA I MORENO, F. Xavier; GALINDO SOLÉ, Mireia (2009). «El sistema de conjunció en català en l'educació primària a Catalunya: impacte sobre els usos». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 20: *Llengua i ensenyament*, p. 21-69. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/viewFile/229934/311979>> [Consulta 28 juny 2011].
- VILA I MORENO, F. Xavier; VIAL, Santi (2003). «Models lingüístics escolars i usos entre iguals: alguns resultats des de Catalunya». A: PERERA, Joan (ed.). *Plurilingüisme i educació: Els reptes del segle XXI. Ensenyar llengües en la diversitat i per a la diversitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació, p. 207-226. Disponible en línia a: <<http://www.ub.edu/ice/portaling/seminari/seminari-pdf/65vilafx.pdf>> [Consulta: 8 febrer 2010].
- WEINREICH, Uriel (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. La Haia; París: Mouton. [Edició catalana: *Llengües en contacte*. Alzira: Bromera, 1996. Trad. a càrrec de Francesc Martínez Marco]

ANNEX

1. Models dels instruments d'anàlisi utilitzats
 - Enquesta «Parlem-ne!»
 - Qüestionari «Les meves dades personals i familiars» (Q1)
 - Qüestionari «Xarxes socials i tria lingüística» (Q4)

2. Gràfics
 - Xarxes socials dels grups estudiats
 - Xarxes personals dels bilingües inicials

1. MODELS DELS INSTRUMENTS D'ANÀLISI UTILITZATS

Em dic: i tinc anys

Vaig néixer a

Parlem-ne!

A casa meva...

Els meus pares, entre ells, parlen en català...

sempre	mai	un sempre català i l'altre sempre castellà	barregen les dues llengües, però parlen...	
			+ català que castellà	+ castellà que català

A casa meva, jo parlo en català...

	sempre	mai	+ català que castellà	+ castellà que català
amb la mare				
amb el pare				

amb les meves germanes i els meus germans...

noms (edat)	sempre	mai	+ català que castellà	+ castellà que català

amb els altres familiars que conviuen amb mi...

(avis, ondes, etc.)	sempre	mai	+ català que castellà	+ castellà que català

Si a casa teva parles una altra llengua, diferent del català o del castellà, respon:
Quina llengua, o quines llengües, parles a casa teva?

Q1: Les meves dades personals i familiars

1. Em dic _____
(nom i cognoms)
2. Tinc ____ anys. Vaig néixer a Barcelona el dia ____ de _____ de ____

3. Quina és la teva llengua? _____
4. Quina és la 1a. llengua que vas aprendre a parlar de petit/a? _____
5. Saps parlar altres llengües? si no _____
(nom de la llengua/llengües saps parlar)

6. On va néixer el teu pare? _____	_____
(poble o ciutat)	(país)
7. On va néixer la teva mare? _____	_____
(poble o ciutat)	(país)
8. Si els teus pares no van néixer a Catalunya, quants anys fa que hi viuen?	
a) El meu pare fa ____ anys	no ho sé no viu amb mi
b) La meua mare fa ____ anys	no ho sé no viu amb mi

9. Quina és la llengua de la teva mare? _____
10. Quina és la llengua del teu pare? _____

Quant temps fa que vas arribar a aquesta escola ?

Marca amb una creu el curs o nivell en el qual vas començar:

Llar	P3	P4	P5	1r.	2n.	3r.	4t.	5è	6è.

Abans havies anat a una altra escola? si no

Si has respost que sí, digues en quina població _____

Marca els nivells que vas cursar en aquella escola:

Llar	P3	P4	P5	1r.	2n.	3r.	4t.	5è	6è.

Quina/quines llengües parlaves amb els companys/es de l'altra escola?

Sempre en català	+ català que castellà	+ castellà que català	Sempre en castellà

Parlava altres llengües...			

Q4: Xarxes socials i tria lingüística

Escola:

Grup:

Data:

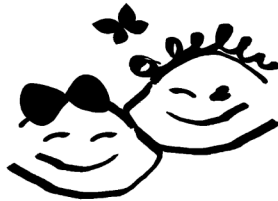

Em dic _____

Qui són les teves amigues i els teus amics?

Hi ha unes companyes i uns companys de la classe amb qui prefereixes jugar i amb qui acostumes a compartir les teves alegries i els teus secrets: són les teves amigues i els teus amics.

Et demanem que facis dos minuts de silenci i pensis en aquestes persones amigues.

Després, gira el full i escriu a la graella el nom de **cinc** companys o companyes de la classe, com a mínim, que siguin amics i amigues teus. Fes-ho per ordre de preferència.

Ep!

Abans de començar, plega la graella seguint la línia vermella.

Quan acabis d'escriure els noms, desplega el full i acaba d'omplir la 2a. part de la graella

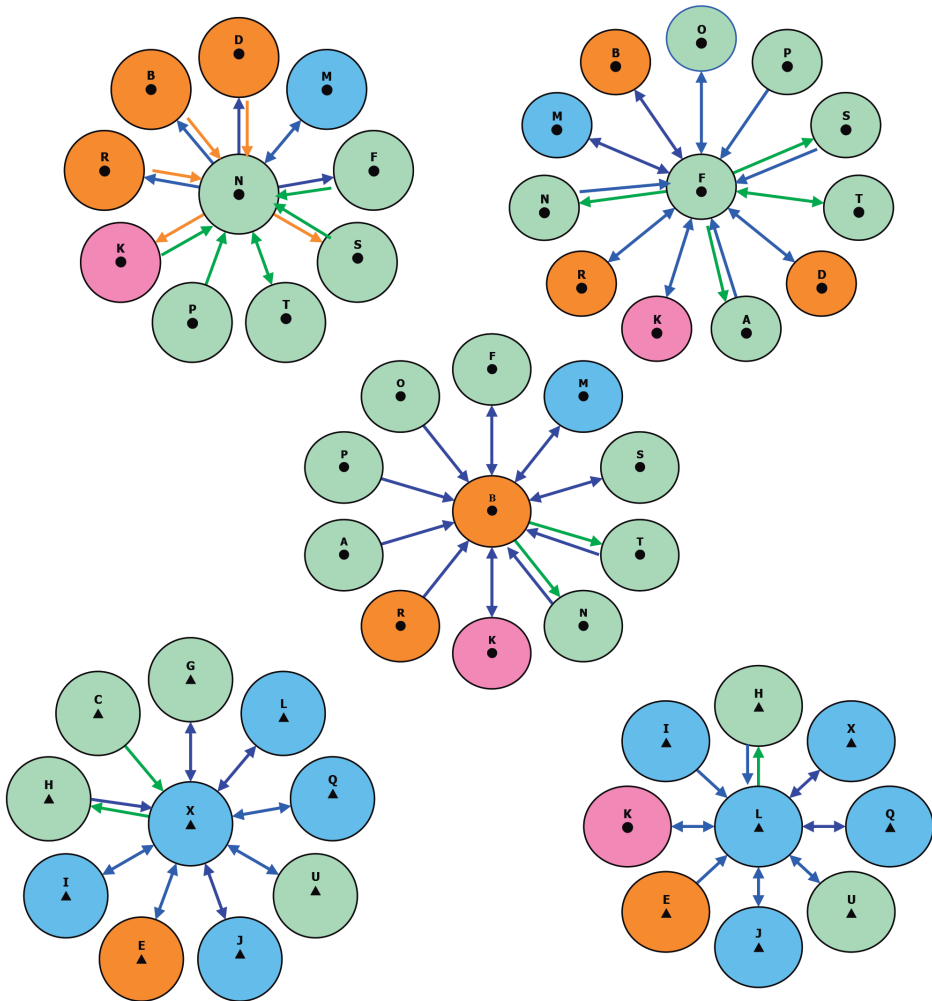
		Quina llengua tries per parlar amb cadascú?				
		català	castellà	altres		
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

2. GRÀFICS

1. XARXES SOCIALS DELS GRUPS ESTUDIATS

1.1. Xarxa social del grup A

Sociogrames més significatius

Significat dels signes convencionals utilitzats

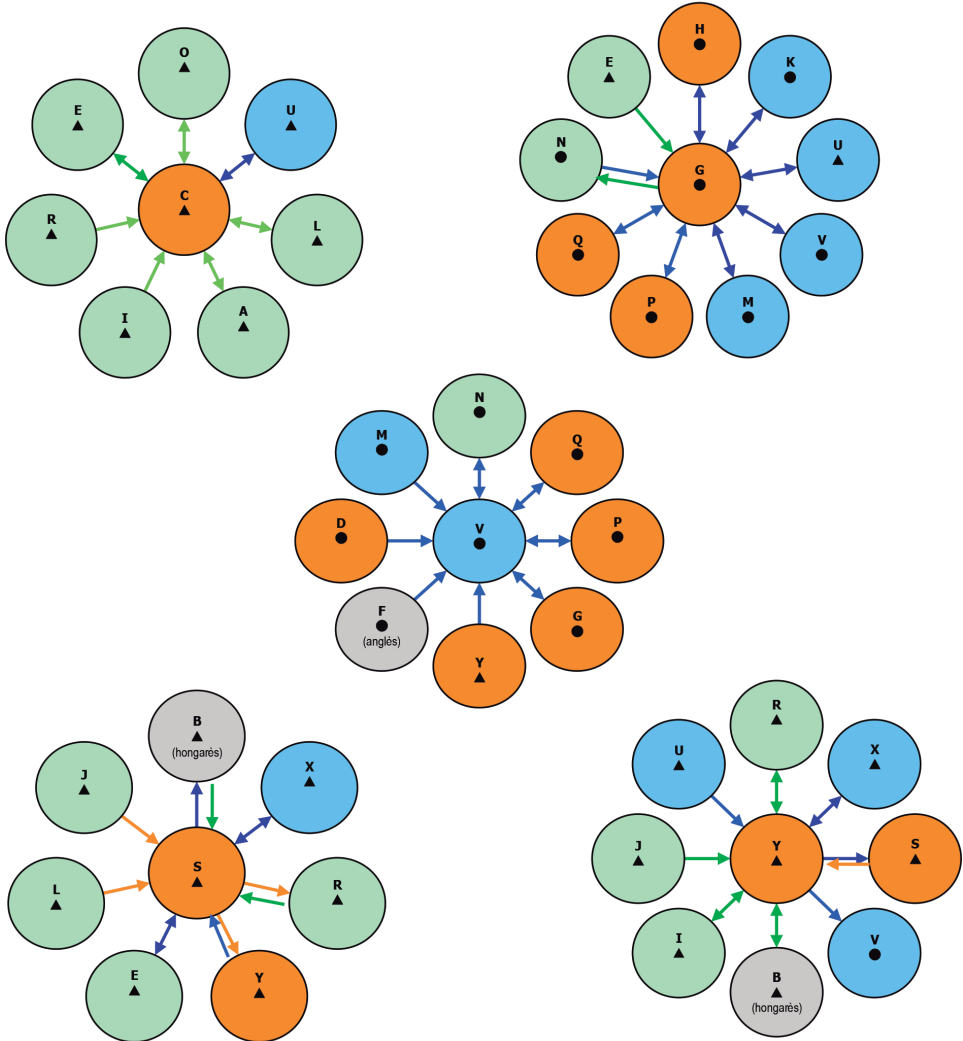
● nena ▲ nen

L1: ● català ● castellà ● bilingüe català/castellà ● altres llengües

Usos lingüístics: → català → castellà → bilingüe català/castellà

1.2. Xarxa social del grup B

Sociogrames més significatius

Significat dels signes convencionals utilitzats

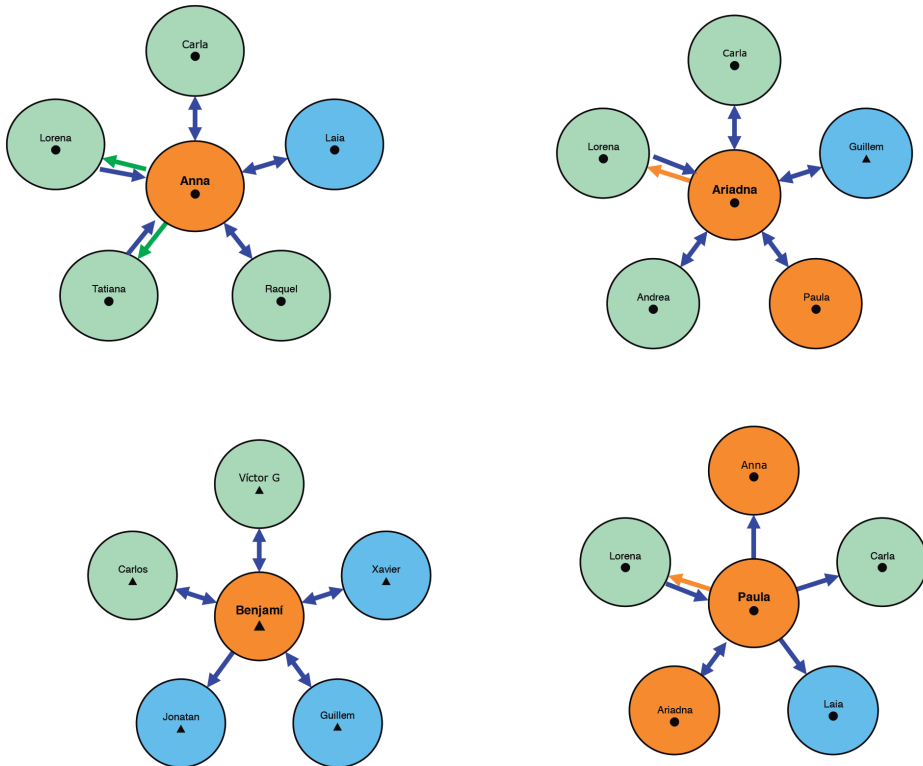
● nena ▲ nen

L1: ● català ● castellà ● bilingüe català/castellà ● altres llengües

Usos lingüístics: → català → castellà → bilingüe català/castellà

2. XARXES PERSONALS DELS BILINGÜES INICIALS

2.1. Xarxes personals del grup A

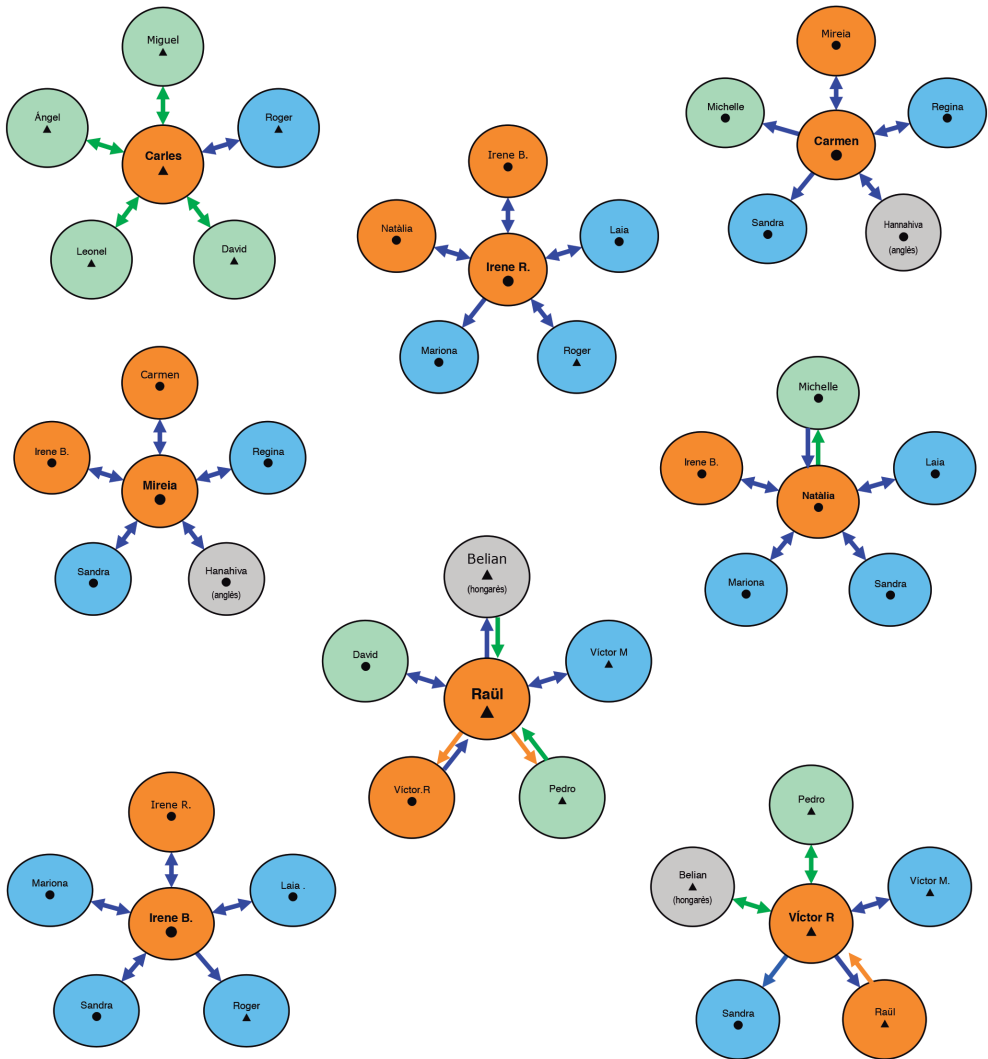
Significat dels signes convencionals utilitzats

● nena ▲ nen

L1: ● català ● castellà ● bilingüe català/castellà ● altres llengües

Usos lingüístics: → català → castellà → bilingüe català/castellà

2.2. Xarxes personals del grup B

Significat dels signes convencionals utilitzats

● nena ▲ nen

L1: ● català ● castellà ● bilingüe català/castellà ● altres llengües

Usos lingüístics: → català → castellà → bilingüe català/castellà